

PALEONTOLOGISCHE SITES EN HUN KWETSBAARHEID

door

J. GEYS^{1 2}

Paleontologische sites worden op verschillende manieren gebruikt. Gebruik brengt onvermijdelijk zekere vormen van schade met zich mee. Of die schade binnen aanvaardbare perken blijft, of niet, hangt af van een aantal factoren, zoals de aard en de "waarde" van de site, evenals het soort gebruik dat ervan wordt gemaakt. Bovendien staan vele paleontologische sites, ook bij het ontbreken van elke vorm van "gebruik", bloot aan natuurlijk verval. Om de kwetsbaarheid van paleontologische sites op een ernstige wijze te kunnen evalueren, zullen we die elementen (aard van de site, waarde-evaluatie, schadefactoren) bondig trachten te analyseren. Uitgaande daarvan zullen we nagaan welke maatregelen eventueel mogelijk zijn om de kwetsbaarheid van bijzonder waardevolle sites te verminderen. Daartoe zullen we eerst een site-typologie ontwerpen.

We kunnen paleontologische sites, als volgt indelen naar hun aard :

- I. zichzelf verjongende natuurlijke ontsluitingen ;
- II. zichzelf verjongende kunstmatige ontsluitingen ;
- III. ontsluitingen die zichzelf niet verjongen ;
- IV. tijdelijke ontsluitingen ;
- V. niet-ontsluitingen ;
- VI. ex-situ sites ;
- VII. grotten.

De waarde van een site vloeit voort uit haar belang voor de wetenschap. In functie van hun waarde, kunnen we de volgende soorten sites onderscheiden.

- a. Sites met fossielen in uitzonderlijke bewaringstoestand.
- b. Sites met fossiele vertebraten.
- c. Grotten met fossiele fauna's.
- d. Stratotypen.

e. Sites met matige of geringe wetenschappelijke waarde.

Gebruik makend van de twee bovenstaande indelingen, kan men sites onderscheiden van het type Ia, Ib, Id, IIIe, VIIc, enz. (cf. tabel).

De schade die ontstaat aan paleontologische sites is voor een deel te wijten aan natuurlijke factoren en voor een deel aan het gebruik dat de mens ervan maakt.

Zo kunnen we onderscheiden :

1. Natuurlijk verval
2. Exploitatie van grondstoffen
3. Wijzigingen in bestemming
4. Schade door andere vormen van gebruik door de mens
5. Verzameldruk

In verband met de eventuele noodzaak tot bescherming van paleontologische sites, dient eerst te worden opgemerkt dat zij van tal van factoren te lijden hebben. Verzameldruk is daarbij relatief onbeduidend. Veel grotere schade wordt toegebracht door de natuur zelf en als gevolg van de exploitatie van grondstoffen en van veranderingen in plaatsbestemming.

Sites van de types a, b en c behoeven bescherming, niet alleen tegen verzamelaars, maar ook tegen andere vormen van degradatie. Bescherming mag niet alleen bestaan uit repressieve maatregelen, maar houdt ook een zekere vorm van beheer en onderhoud in. Optimaal ware dat dergelijke sites op educatieve wijze toegankelijk konden worden gemaakt voor het publiek.

De moeilijkst te beheersen schadefactor is het natuurlijk verval. Dit kan in feite alleen maar door de site, of zijn fossielen, te isoleren. Wanneer dat niet kan, bestaat de beste bescherming erin de fossielen zelf in veiligheid te brengen, d.w.z. ze te verzamelen.

In tabel overlopen we de sites-typologie, gaan we na aan welke schadefactoren de verschillende sites blootstaan en op welke wijze die schade beperkt kan worden.

¹ Rijksuniversitair Centrum, Antwerpen

² Lezing voorgesteld tijdens het Geowam symposium, 17.03.1990, Gent.

	<i>type I</i>	<i>type II</i>	<i>type III</i>	<i>type VI</i>	<i>type V</i>	<i>type VI</i>	<i>type VII</i>
a	Verzamelen van vrij liggende specimina toegelaten	Omvormen tot type IIIa	Volledige bescherming	Omvormen tot type IIIa	Omvormen tot type IIIa	Geen beperkingen	
b	Verzamelen van vrij liggende specimina toegestaan	Omvormen tot type IIIb	Volledige bescherming	Omvormen tot type IIIb	Omvormen tot type IIIb	Geen beperkingen	
c							Volledige bescherming
d	Matig verzamelen toegelaten	Matig verzamelen toegelaten	Matig verzamelen toegelaten				
e	Geen beperkingen	Geen beperkingen	Matig verzamelen toegelaten	Geen beperkingen	Geen beperkingen	Geen beperkingen	Geen beperkingen

Tabel : Site typologie.

Uit tabel blijkt dat overdreven verzameldruk slechts bij uitzondering aan de basis ligt van belangrijke schade. Bescherming van paleontologische sites mag dan ook niet uitsluitend bestaan uit het beteugelen van verzamelactiviteiten. Ook aan andere schadefactoren moet voldoende aandacht worden besteed.

Algemene beperkingen, door de wetgever op te leggen aan alle vormen van verzamelactiviteit zijn : totaal verbod op het gebruik van mechanisch aangedreven werktuigen en van springstoffen, evenals verbod op het grootschalig verzamelen voor commerciële doeleinden, behalve op die sites welke speciaal met dat doel werden geopend en/of in stand gehouden. Totaal verzamelverbod, behalve onder toezicht en mits vergunning is slechts aanwezig op sites van het type Ia, Ib, IIa, IIb, IIIa, IIIb en IV. Op sites van het type Id, IId, IIId, IIIe, Ve, zou het volstaan om individuele verzamelaars

tot enige matiging aan te zetten. Een beperking in het gewicht van de gebruikte handwerktuigen zou een stap in de goede richting zijn. Verder kan worden gesteld dat op alle andere sites verzamelactiviteit eerder heilzaam is dan schadelijk. Het verzamelen op sites van het type Ie, IId, IV, V en VI zou dan ook eerder moeten worden aangemoedigd dan beteugeld.

Algemene richtlijnen ter bescherming van paleontologische sites dienen te worden uitgevaardigd op zo hoog mogelijk, liefst zelfs op Europees niveau. Paleontologische sites zijn te belangrijk om hun bescherming over te laten aan de lokale overheid. De paleontologie als wetenschap is door kleinschalige verordeningen niet altijd op de beste wijze gediend.

Manuscript ontvangen op 14 mei 1990 en aanvaard voor publicatie op 9 juli 1990.